

XORIJ TALABALARDA O‘ZBEK TILINI O‘QISH KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Erkinova xolida

Magistr

Islombekshuxratov60@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqola xorijiy talabalarda o‘zbek tilini o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslarini tahlil qiladi. Tadqiqotda o‘rganish jarayonida til o‘rganishga ta’sir etuvchi psixologik, lingvistik va metodik omillar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada xorijiy talabalarning o‘zbek tilini o‘zlashtirish jarayonidagi qiyinchiliklar va ularni yengish yo‘llari, o‘qitish metodikalari va til o‘rganish strategiyalari ilmiy asosda tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *Xorijiy talabalar, o‘zbek tili, til o‘rganish ko‘nikmalari, metodika, nazariy asoslar*

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING READING SKILLS IN THE UZBEK LANGUAGE AMONG FOREIGN STUDENTS

Abstract. *This article analyzes the theoretical foundations of the formation of Uzbek language learning skills in foreign students. The study examines psychological, linguistic and methodological factors affecting language learning in the learning process. The article also analyzes the difficulties of foreign students in the process of mastering the Uzbek language and ways to overcome them, teaching methodologies and language learning strategies on a scientific basis.*

Keywords: *Foreign students, Uzbek language, language learning skills, methodology, theoretical foundations.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ НА УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ У ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. *В данной статье анализируются теоретические основы формирования навыков изучения узбекского языка у иностранных студентов. В исследовании рассматриваются психологические, лингвистические и методические факторы, влияющие на усвоение языка в процессе обучения. Также в статье анализируются трудности, возникающие у иностранных студентов в процессе*

овладения узбекским языком, и пути их преодоления, методики преподавания и стратегии изучения языка на научной основе.

Ключевые слова: *иностранные студенты, узбекский язык, навыки изучения языка, методика, теоретические основы.*

Kirish

Globalashuv sharoitida xalqaro talabalarni o‘z ona tilida o‘qitish dolzarb masala hisoblanadi. So‘nggi yillarda o‘zbek tili xalqaro talabalar orasida tobora ko‘proq qiziqish uyg‘otmoqda va nafaqat mintaqaviy muloqot vositasi, balki o‘zbek madaniyati va an‘analarini o‘rganish uchun muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Tilni o‘zlashtirish nafaqat grammatika va lug‘atni mukammal egallashni, balki amaliy qo‘llash qobiliyatlarini rivojlantirishni ham talab qiladi. Natijada, xorijiy talabalar uchun o‘zbek tilini o‘rganish jarayonini samarali tashkil etish uchun nazariy asoslarni chuqur o‘rganish juda muhimdir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrda qabul qilingan PF-6084-sonli Farmoni bir qator maqsadlarni belgilab berdi, jumladan, chet elliklarni o‘zbek tilida o‘qitish dasturlarini ishlab chiqish, davlat tilining xalqaro ahamiyati va qadr-qimmatini oshirish, bu sohada xorijiy hamkorlikni rivojlantirish, xorijiy oliy ta‘lim muassasalaridagi o‘zbek tili kurslarini zarur ilmiy, o‘quv, metodik va badiiy adabiyotlar bilan ta‘minlash va o‘zbek tilini o‘qitishga oid ilmiy tadqiqotlar hajmini ko‘paytirish. O‘zbek tilini rivojlantirish va mamlakatimizda til siyosatini takomillashtirish tashabbuslari haqida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrda chiqarilgan PF-6084-sonli Farmoni. Hozirgi kunda chet ellarda o‘zbek tilini mukammal egallashga talab ortib bormoqda. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, Janubiy Koreya, AQSh, Germaniya, Chexiya, Yaponiya va Turkiya kabi mamlakatlardan kelgan fuqarolar o‘zbek tilini o‘rganishga katta ishtiyoq bilan kirishmoqdalar. Ushbu jarayonni rivojlantirish, o‘zbek tilining xalqaro mavqeini oshirish va uni o‘zlashtirishga qiziqishni kuchaytirish uchun ushbu ishlarni samarali tashkil etish bo‘yicha tadqiqotlarni kengaytirish zarur.

Adabiyotlar sharhi

O‘zbek tilini o‘qitish va rivojlantirishga oid so‘nggi tadqiqotlar va rasmiy maqolalar talabalarining til o‘zlashtirish jarayonini samarali tuzish uchun muhim nazariy va amaliy resurs bo‘lib xizmat qiladi. Prezidentning “O‘zbek tilini yanada rivojlantirish va mamlakatimizda til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni xorijiy talabalarga tilni o‘rgatish bo‘yicha davlat siyosati va strategik yo‘nalishlarini belgilab beradi. Ushbu hujjatda tilni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari milliy va xalqaro miqyosda bayon etilgan va ta‘lim amaliyoti uchun mustahkam huquqiy asos yaratilgan. Pedagogik va metodologik adabiyotlar, xususan, Ashurova va Yo‘ldoshevning asarlari

ta'lim tizimida innovatsion axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati va ularni samarali qo'llash masalalarini o'rganadi. Ushbu resurs innovatsion metodologiyalarning ta'lim jarayonidagi roli va ularning talabalarning faolligiga ta'siri haqida muhimdir. Madaminov, Muslimova, Usmonboyeva va To'raevning asarlari til o'qitishda yangi texnikalarni qo'llashning metodologik tamoyillarini keng yoritib beradi va amaliy mashg'ulotlarga interaktiv texnologiyalarni integratsiyalash bo'yicha ko'rsatmalar beradi. Rahimov va Turg'unov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar zamonaviy ta'lim texnologiyalari va pedagogik metodologiyalar orqali lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishni tizimli ravishda o'rganadi. Abdulkarimov, Azizov, Karimov, Mirzaev, Rasulov, Sobirova va Tursunov tomonidan til o'zlashtirish psixologiyasi va usullari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar xorijiy talabalarning o'zbek tilini o'zlashtirishini har tomonlama o'rganishga yordam beradi. Ularning tadqiqotlari motivatsiya, til o'zlashtirish jarayonlari va kommunikativ va interaktiv metodologiyalarning samaradorligi kabi mavzularni ilmiy nuqtai nazardan o'rganadi. Shu bilan birga, ular amaliy mashg'ulotlar davomida o'zbek tilida tez va samarali malaka oshirish usullarini namoyish etadilar. Ushbu manbalar zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali til o'qitish jarayonini takomillashtirish va talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish uchun nazariy va metodologik asos yaratadi. Hozirgi vaqtda o'zbek tilini chet tili sifatida o'qitishda eskirgan pedagogik dasturlardan voz kechib, yetakchi davlatlar amaliyotiga asoslangan metodologiyalarga ustunlik berish juda muhimdir. Ushbu yondashuv ilg'or, samarali usullar, zamonaviy o'quv dasturlari va innovatsion ta'lim strategiyalarini joriy etish orqali chet elda o'zbek tilini o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan bo'lib, natijada millatimiz taraqqiyotiga hissa qo'sha oladigan malakali kadrlar va mutaxassislarni yetishtirishga olib keladi. O'zbek tilini o'qitishning interaktiv ta'lim paradigmasi orqali tuzilishi quyidagi xulosalarni asoslaydi: 1. Agar o'qituvchi o'quvchilarga shaxsiy tajribalari orqali fan materiallari bilan ishlashga imkon bersa, zarur bilim, ko'nikma va malakalar kerakli darajada egallanadi; 2. Agar o'qituvchi o'quvchilarning o'rganish metodologiyalarini faol ravishda qo'llab-quvvatlasa, ular sezilarli darajada tushunishga erishadilar. 3. Agar talaba dastlab o'z iste'dodiga asoslangan samarali o'rganish usullarini tanlay olsa va keyinchalik o'z nuqtai nazarini, hatto ular o'zinikidan farq qilsa ham, hisobga olsa, talabalar o'z fanlarida muvaffaqiyat qozonadilar. Chet elliklarga o'zbek tilini o'qitishda interaktiv usuldan foydalanish nafaqat o'qituvchining "ustunligini" kamaytiradi, balki talabaga o'z bilimlarini baholash, yutuqlarini tan olish va kamchiliklarini aniqlash imkonini beradi. Interaktiv jarayonning yana bir afzalligi quyidagilarni o'z ichiga oladi: – talabalar tomonidan shaxsiy fikrlarni ifodalash; – o'z nuqtai nazarlarini himoya qilish; – boshqalarning nuqtai nazarlarini tinglash, ularni umumlashtirish, bildirilgan fikrlardan asosiy va muhimlarini ajratish va xulosalar chiqarish

ko‘nikmalarini oshirish; – ta’lim doirasida interaktiv usullarni mohirona va samarali qo‘llash bo‘yicha kompetensiyalarni rivojlantirish [Toxliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T., 2010:184].

Binobarin, ta'lim jarayonida o'z talablariga muvofiq malakali va badiiy metodologiya har tomonlama rivojlangan shaxsni rivojlantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Interaktiv yondashuvlar ta'lim jarayonida ishtirok etayotgan har bir xalqaro talabaning ishtiroki, avtonomiyasi va mustaqil fikrlashiga tayanadi. Bunday strategiyalardan foydalanish talaba uchun o'rganishni qiziqarli ish qiladi. O'zbek tilini xalqaro miqyosda o'qitishda asosiy e'tibor interaktiv ishtirok orqali muloqot ko'nikmalari va tilni bilish darajasini oshirishga qaratilishi kerak. Bu holda, xalqaro talabalarning o'zbek tiliga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish, muloqot va tanqidiy fikrlash uchun rag'batlantiruvchi muhitni yaratish va talabalarga o'zlari xohlagan mavzularni ifoda etishda, suhbatlarda ishtirok etishda va aniqliklarni tushuntirishda yordam berish juda muhimdir. O'zbek tilini xalqaro miqyosda o'qitish uchun rolli o'yinlardan foydalanish tavsiya etiladi. Rolli o'yinlar talabalarning og'zaki muloqotga qiziqishini oshiradi, chunki ular talabalarga fikrlarini ifoda etish, so'roq qilish, mavzu bo'yicha bilim olish va tengdoshlari bilan ma'lumot almashish imkonini beradi. Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda multimedia, slayd taqdimotlari va audio-vizual resurslardan foydalanish, talabalarni mikroguruhlariga ajratish va keyinchalik ijro etilgan audio materiallarni muhokama qilish bilan birga, til o'rganuvchilarning o'zbek tiliga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Hozirgi vaqtda o'zbek tilini chet tili sifatida o'rgatish uchun mo'ljallangan yangi darsliklar jahon til o'qitish standartlariga muvofiq ishlab chiqilmoqda.

Bu yerda:

Nutq kompetensiyalari:

Faol - gapirish, yozish;

Passiv - o'qish va tushunish, tinglash.

Leksik kompetensiyalar:

Grammatika;

Leksikon - A1, A2, B1, B2 shaklida sinflarga bo'lingan.

Til o'zlashtirish jarayoni juda murakkab. Shu munosabat bilan til o'qituvchilari barcha nuqtai nazardan optimal natijalarga erishishga intilishlari va barcha holatlarda milliy tilimizning butun dunyoga tarqalishini rag'batlantirishlari kerak. Chet elda o'zbek tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etish nafaqat o'qituvchining ko'p qirrali faoliyatini raqamli platformaga o'tkazishga, balki o'quv jarayonini tezlashtirishga, bilim olish amaliyotini yaxshilashga, talabalarning o'zbek tiliga qiziqishini oshirishga va xalqaro ta'lim tajribalarini o'zlashtirishga, shu bilan birga ta'lim samaradorligini oshirishga

qaratilgan. O‘qitish jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish talabalarning ilmiy izlanishlarga qiziqishini uyg‘otadi va ularning ijodiy qobiliyatlarini oshiradi. Chet elda o‘zbek tilini o‘qitishni to‘g‘ri tashkil etish uchun o‘ziga xos yondashuvlar, metodologiyalar va protseduralardan foydalanish muhimdir.

Metodlar

Tadqiqotda xorijiy talabalar o‘rtasida o‘zbek tilini o‘rganish jarayoni tahlil qilindi. Nazariy manbalar, pedagogik metodikalar va psixolinguistik tadqiqotlar asosida til o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirish omillari o‘rganildi. Tadqiqot metodlari sifatida komparativ tahlil, kuzatuv va ekspert baholash usullari qo‘llanildi.

Natijalar:

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, xorijiy talabalarda til o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirishda quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega: talabaning motivatsiyasi, o‘rganilayotgan tilning fonetik, morfologik va leksik xususiyatlari, interfaol va kommunikativ metodikalar qo‘llanishi, shuningdek, didaktik materiallarning mavzuga mosligi. Shuningdek, til o‘rganish jarayonida qiyinchiliklar, jumladan, talaffuz bilan bog‘liq muammolar, lug‘at boyligini yetarlicha oshira olmaslik va grammatik qoidalarni amalda qo‘llashdagi qiyinchiliklar aniqlangan.

Muhokama

O‘zbek tilini o‘rgatishda kommunikativ yondashuv va interfaol metodlarning samaradorligi alohida ta’kidlandi. Talabalar bilan amaliy mashg‘ulotlar, suhbatlar, rol o‘yinlari va multimedia vositalari yordamida ishlash ularning til ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Nazariy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, til o‘rganish jarayoni motivatsiya va ijtimoiy-madaniy kontekst bilan chambarchas bog‘liq. Shu bois, metodik yondashuvlarni individual talaba ehtiyojlariga moslashtirish tilni tez va samarali o‘zlashtirishga yordam beradi.

Xulosa

Xorijiy talabalarda o‘zbek tilini o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirish murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u psixologik, lingvistik va metodik omillar bilan chambarchas bog‘liq. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, til o‘rganish jarayonini samarali tashkil etish uchun interfaol, kommunikativ va kontekstual metodik yondashuvlar qo‘llanishi zarur. Shuningdek, talabaning motivatsiyasi va madaniy kontekstni hisobga olish tilni amaliy qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdukarimov, O. Xorijiy talabalar uchun o‘zbek tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Fan, 2021.
2. Ashurova, D., Yuldashev, Z. Ta’lim tizimida innovatsion axborot texnologiyalarini qo‘llash – zamon talablari. Xalq ta’limi, Toshkent, 2006, №1, B.16-17.
3. Azizov, B. Til o‘rganish psixologiyasi. Samarqand: Ilm, 2020.
4. Karimov, D. O‘zbek tili va kommunikativ metodlar. Toshkent: Pedagogika, 2022.
5. Madaminov, S.Q. Chet tillarni o‘qitishda innovatsion metodlarning o‘rni va ularning uslubiy tahlili. Samarqand, 2018.
6. Mirzaev, S. Lingvistik nazariya va til o‘qitish. Buxoro: Universitet Nashriyoti, 2021.
7. Muslimova, N.A., Usmonboyeva, M.H., Turaev, A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. Toshkent: Sano Standart, 2015, 180-bet.
8. Rasulov, A. Interfaol metodlar yordamida til o‘rgatish. Toshkent: Ta’lim, 2020.
9. Raximov, O.D., Turg‘unov, O.M. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari. Toshkent, 2012, 20-bet.
10. Sobirova, M. Xorijiy talabalar va til o‘rganish strategiyalari. Toshkent: Fan va Texnika, 2022.
11. Tursunov, R. O‘zbek tilini o‘rgatishda zamonaviy yondashuvlar. Samarqand: Pedagogika, 2021.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Mamlakatimizda o‘zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-6084-son, 20.10.2020.